

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार" - शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी सालुंखे
SHRI SWAMI VIVEKANAND SHIKSHAN SANSTHA, KOLHAPUR'S
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

(Arts, Commerce & Science) Tal. Mahabaleshwar, Dist.Satara.412805 (M.S.)

श्रीमती मीनलबेन महेता कॉलेज, पांचगणी
(कला, वाणिज्य व विज्ञान) ता. महाबळेश्वर, जि. सातारा.

Estd : June 1990

NACC Reaccreditation : "B" Grade

AFFILIATED TO SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

Ph.(Off.)02168-240667 (Prim.)02168-299304

Mob: 9423035675

e-mail : smt.meenalbenmehtac@yahoo.com

web : smtcollege.org

Founder

Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe
B.A, B.T, D.Lit.

President

Hon.Chandrakant (Dada) Patil
M.L.A., Ex. Revenue Minister,
Maharashtra State

Chairman

Hon.Prin.Abhaykumar Salunkhe
M.A.

Secretary

Hon.Prin. Mrs.Shubhangi Gavade
M.Sc B.Ed.

VC Principal

Prof. Dr. Satish Desai
M.A, Ph.D.

CRITERION 1

1.3.2

Number of courses that include experiential learning through project work/field work/internship during the year(2023-24)

INDEX

Sr.No.	Content
1.	University circular about project work/field work
2.	Curriculum of the courses (About project work/field work)
3.	Students Project/Internships Certificates
4.	Students List
5.	Sample project work / field work
6.	Project work/field work photographs

~ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार~- शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी सालुंखे

SHRI SWAMI VIVEKANAND SHIKSHAN SANSTHA, KOLHAPUR'S

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

(Arts, Commerce & Science) Tal. Mahabaleshwar, Dist.Satara.412805 (M.S.)

श्रीमती मीनलबेन महेता कॉलेज, पांचगणी
(कला, वाणिज्य व विज्ञान) ता. महाबलेश्वर, जि. सातारा.

Estd : June 1990

NACC Reaccreditation : "B" Grade

AFFILIATED TO SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

Ph./Off. 02168-240667 (Prin.) 02168-299304

Mob: 9423035675

e-mail : smt.meenalbenmehtac@yahoo.com

web : smtmmcollege.org

Founder

Shikhanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe
B.A., B.T., D.L.B.

President

Hon.Chandrakant (Dada) Patil
M.L.A., Ex. Revenue Minister,
Maharashtra State

Chairman

Hon.Prin.Abhaykumar Salunkhe
M.A.

Secretary

Hon.Prin. Mrs.Shubhangi Gavade
M.Sc. B.Ed.

I/C Principal

Prof. Dr. Satish Dasai
M.A., Ph.D.

1.3.2

Sr.No. 1.

University circular about
project work/field work

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

2023-24

Programm wise Syllabus Links

Sr. No.	Programme	Syllabus Link
1.	B.A. Marathi	https://www.unishivaji.ac.in/uploads/syllabus/Humanities/Off-campus/M.%20A.%20I%20Marathi%20Syllabus.pdf
2.	B.A. Hindi	https://www.unishivaji.ac.in/uploads/syllabus/Humanities/Off-campus/MA/MA/M.A%20-%20I%20Hindi%20Syllabus.pdf
3.	B.A. English	https://www.unishivaji.ac.in/uploads/syllabus/Humanities/Off-campus/MA/MA/M.%20A.%20English%20Part%20I%20%20Syllabus.pdf
4.	B.A. History	https://www.unishivaji.ac.in/uploads/syllabus/Humanities/Off-campus/MA/MA/M.%20A.%20I%20History%20Syllabus%202022-23.pdf
5.	B.A. Economics	https://www.unishivaji.ac.in/uploads/syllabus/Humanities/Off-campus/MA/MA/M.A.-I%20Economics.%20Syllabus%20Structure.pdf
6.	B.A. Sociology	https://www.unishivaji.ac.in/uploads/syllabus/Humanities/Off-campus/MA/MA/M.A%20-%20I%20%20Sociology%20Syllabus.pdf
7.	B.A.II Environment	https://www.unishivaji.ac.in/syllabus/engineering/be/S.E/II%20nd%20encl%20Env.%20Studies.pdf
8.	B.Com. II Environment	https://www.unishivaji.ac.in/syllabus/engineering/be/S.E/II%20nd%20encl%20Env.%20Studies.pdf
9.	B.Sc.II Environment	https://www.unishivaji.ac.in/syllabus/engineering/be/S.E/II%20nd%20encl%20Env.%20Studies.pdf

10.	B.Sc.III Chemistry	https://www.unishivaji.ac.in/uploads/syllabus/Science%20and%20Technology/On%20Campus/Dec%2022/M%20Sc%20I%20Chemistry%2C%20Applied%2C%20Industrial%2C%20Organic%2C%20Inorganic%2C%20Physical%20and%20Analytical%2C%20Chemistry%2C%20%20Syllabus.pdf
-----	--------------------	---

Prof. Dr. Satish S. Desai
UC PRINCIPAL
Sri. Meerabai Mehta College, Parbhani
(Arts, Commerce & Science)
Tal. Mahabaleshwar, Dist. Satara

"Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
Shikshanamaharshi Dr Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805
Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Department of Botany

Date: 09/08/2023

Notice

All the Students from B.Sc. II Botany are hereby notify to submit the projects (Group activity) allotted as the term work assigned by Shivaji University, Kolhapur on or before 21st October 2023. Viva voce on project will be on held during regular practicals from 23rd October 2023 onwards.

Detailed list is displayed on notice board.

Head
Department of Botany
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)

Detailed list of allotted topics for projects (Group activity) for B. Sc. II students

Group activity (projects) allotted as the term work :

Roll no.	Name of Student	Group	Topic Allotted
1221	Jadhav Savresh Umesh	Group A	Medicinal plant: Turmeric
1267	Warunkar Muskan Ashfar		
1209	Dange Jiya Iqbal		
1266	Warunkar Ayesha Asif		
1254	Sawant Prem Jaywant		
1252	Sawant Abhishek Nandkumar		
1241	Ombale Aditya Vishwas	Group B	Medicinal plant: Peppermint
1253	Sawant Archita Rohidas		
1202	Bankar Apurva Lahu		
1203	Bichukale Gauri Hemant		
1243	Palve Nikita Anandarao		
1251	Satput Deepak Mohan		
1201	Agate Vaibhav Mohan	Group C	Medicinal plant: Tulsi
1229	Kawle Diksha Narendra		
1265	Waragade Rutik Bharat		
1205	Bhosale Sanika Dadasaheb		
1230	Kharat Arati Maruti		
1238	Naik Alim Aziz		
1255	Shaikh Ahmed Abdulkalamnoori	Group D	Medicinal plant: Ashwagandha
1226	Kakade Sakshi Balaso		
1211	Dhamal Sakshi Ramdas		
1214	Ghoroade Siddhi Satyajit		
1215	Ghorpade Vipul Dilip		
1213	Gaikwad Yash Vilas		
1261	Sonawane Praathamesh Arun	Group E	Medicinal Plant: Indian Gooseberry
1236	Mohite Pranali Prashant		
1240	Nikam Mayur Sambhaji		
1260	Shinde Pratiksha Pradip		
1257	Shelar Shrutika Sunil		
1227	Kamble Sakshi Sandip		
1231	Kumbhar Swaraj Prakashchandra	Group F	Medicinal Plant: Aloe vera
1234	Mane Vaibhav Hindurav		
1246	Pawar Tanmay Virendra		
1248	Ranjane Pratik Shamrao		
1218	Gole Prathmesh Vithal		
1239	Naiband Zeeshan Chhotumiya		
1235	Mohite Bhakti Satosh		
1247	Pawar Vimal Arjun		

1264	Vire Sayali Santosh	Group G	Medicinal Plant: Neem
1268	Waydande Chaitrali Sambhaji		
1224	Jangam Abhishek Rajendra	Group G	Medicinal Plant: Neem
1259	Shinde Vaibhav Sharad		
1228	Kamble Sneha Dilip		
1244	Patil Harsh Lailas		
1242	Ombale Divya Ramchandra		
1258	Shinde Apeksha Vikas	Group H	Medicinal Plant: Giant Calotropis
1207	Chavan Nita Satish		
1256	Shedge Anamika Sanjay		
1218	Gole Prathmesh Vithal		
1263	Upadyay Priya Monoj		
1237	Mundackal Ansu Sony		
1269	Yadav Priyanka Kailash		
1206	Bhosale Supriya Sanjay	Group I	Medicinal Plant: Tulsi
1210	Devtrase Gauri Balkrushna		
1219	Jadhav Nikita Bharat		
1225	Kakade Apurva Sanjay		
19579	Latake Amruta Gautam		
1232	Lokare Navnath Kisan		

 Department of Botany
 Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
 (Arts, Commerce & Science)

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of Botany
 B. Sc. II Semester III Paper V and VI
 (Termwork) Mark list (Academic year 2023-24)

Roll no.	Name of Student	Marks		
		Project (10M)	Oral (10M)	Total (20M)
1221	Jadhav Savresh Umesh	10	09	19
1267	Warunkar Muskan Ashfar	10	09	19
1209	Dange Jiya Iqbal	10	09	19
1266	Warunkar Ayesha Asif	10	09	19
1254	Sawant Prem Jaywant	10	08	18
1252	Sawant Abhishek Nandkumar	10	06	16
1241	Ombale Aditya Vishwas	10	07	17
1253	Sawant Archita Rohidas	10	08	18
1202	Bankar Apurva Lahu	10	08	18
1203	Bichukale Gauri Hemant	10	07	17
1243	Palve Nikita Anandarao	10	07	17
1251	Satput Deepak Mohan	10	07	17
1201	Agate Vaibhav Mohan	10	07	17
1229	Kawle Diksha Narendra	10	07	17
1265	Waragade Rutik Bharat	10	09	19
1205	Bhosale Sanika Dadasaheb	10	10	20
1230	Kharat Arati Maruti	10	09	19
1238	Naik Alim Aziz	10	07	17
1255	Shaikh Ahmed Abdulkalamnoori	10	08	18
1226	Kakade Sakshi Balaso	10	07	17
1211	Dhamal Sakshi Ramdas	10	07	17
1214	Ghoroade Siddhi Satyajit	10	07	17
1215	Ghorpade Vipul Dilip	10	07	17
1213	Gaikwad Yash Vilas	10	08	18
1261	Sonawane Praathamesh Arun	10	09	19
1236	Mohite Pranali Prashant	10	06	16
1240	Nikam Mayur Sambhaji	10	07	17
1260	Shinde Pratiksha Pradip	10	07	17
1257	Shelar Shrutika Sunil	10	08	18
1227	Kamble Sakshi Sandip	10	09	19
1231	Kumbhar Swaraj Prakashchandra	10	07	17
1234	Mane Vaibhav Hindurav	10	07	17
1246	Pawar Tanmay Virendra	10	08	18
1248	Ranjane Pratik Shamrao	10	10	20
1218	Gole Prathmesh Vithal	10	09	19
1239	Nalband Zeeshan Chhotumiya	10	07	17
1235	Mohite Bhakti Satosh	10	10	20
1264	Vire Sayali Santosh	10	07	17

1268	Waydande Chaitrali Sambhaji	10	07	17
1224	Jangam Abhishek Rajendra	10	10	20
1259	Shinde Vaibhav Sharad	10	09	19
1228	Kamble Sneha Dilip	10	10	20
1244	Patil Harsh Lailas	10	07	17
1242	Ombale Divya Ramchandra	10	08	18
1258	Shinde Apeksha Vikas	10	08	18
1207	Chavan Nita Satish	10	08	18
1256	Shedge Anamika Sanjay	10	07	17
1263	Upadhyay Priya Manoj	10	08	18
1237	Mundackal Ansu Somy	10	06	16
1269	Yadav Priyanka Kailash	10	10	20
1206	Bhosale Supriya Sanjay	10	09	19
1210	Devtrase Gauri Balkrushna	10	07	17
1219	Jadhav Nikita Bharat	10	07	17
1225	Kakade Apurva Sanjay	10	07	17
19579	Latake Amruta Gantam	10	06	16
1232	Lokare Navnath Kisan	10	09	19
1247	Pawar Vimal Arjun	10	08	18

Head
 Department of Botany
 Sat. K. J. Somaiya Institute of Science and Technology
 Wagle, Powai, Mumbai - 400 072

MEDICINAL PLANT OF PEPPERMINT PLANT

"Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
Shikshanmaharshi Dr Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805
Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Certificate

This is to certify that

Mr./Miss Nikita Anandarao Palve.....

of B. Sc. II (Botany) has satisfactorily completed the group activity

Medicinal plant.....pepper mint.....

during academic year 2023-24 as per the syllabus of Shivaji
University, Kolhapur.

Roll no.: 360 Exam Seat no.: 19539 PRN no.: 2022057754

Date: 13/10/23

Place: SMMC

Pankaj
Teacher in charge
Head
Department of Botany
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)

Pankaj
Examiner

"Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
Shikshanmaharshi Dr Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805
Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Certificate

This is to certify that

Mr./Miss Bichukale Gauzi Hemant.....

of B. Sc. II (Botany) has satisfactorily completed the group activity

Medicinal plant Peppermint.....

during academic year 2023-24 as per the syllabus of Shivaji

University, Kolhapur.

Roll no.:

Exam Seat no.:

PRN no.:

Date: 13/10/23

Place: SMRCP

Pamble
Teacher in charge

Head

Department of Botany
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)

Pamble
Examiner

"Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
Shikshanmaharshi Dr Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805
Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Certificate

This is to certify that

Mr./Miss ...Aditya...Vishwas...Ombale.....

of B. Sc. II (Botany) has satisfactorily completed the group activity

Medicinal plant pepper mint.....

during academic year 2023-24 as per the syllabus of Shivaji

University, Kolhapur.

Roll no.: 957

Exam Seat no.: 19584

PRN no.: 2022057268

Date: 13/10/23

Place: SMMC

Teacher in charge

Head

Department of Botany
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)

Examiner

"Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
Shikshanmaharshi Dr Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805
Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Certificate

This is to certify that

Mr./Miss ...SAWANT... ARCHITA... ROHIDAS.....

of B. Sc. II (Botany) has satisfactorily completed the group activity

..Medicinal plant...pepper...mint.....

during academic year 2023-24 as per the syllabus of Shivaji

University, Kolhapur.

Roll no.: 373 Exam Seat no.: 19586 PRN no.: 2022057783

Date: 13/10/23

Place: Smt. Mehta College

Teacher in charge
Head

Department of Botany
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)

Examiner

"Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
Shikshanmaharshi Dr Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805
Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Certificate

This is to certify that

Mr./Miss APURVA LAHU BANKAR.....

of B. Sc. II (Botany) has satisfactorily completed the group activity

Medicinal plant...peppermint.....

during academic year 2023-24 as per the syllabus of Shivaji

University, Kolhapur.

Roll no.: 303 Exam Seat no.: 19552 PRN no.: 2022057773

Date: 13/10/23

Place: SMC

Teacher in charge

Head

Department of Botany
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)

Examiner

"Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
Shikshanmaharshi Dr Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805
Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

CERTIFICATE

This is to certify that Mr./Miss Sotpute Deepak Mohan
of B. Sc. II (Botany) has satisfactorily completed the group activity Medicinal
plant paper print during academic year 2023-24 as per the syllabus of
Shivaji University, Kolhapur.

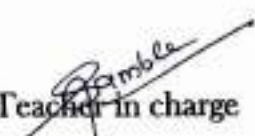
Roll no.:

Exam Seat no.: 19528

PRN no.: 2022057658

Date: 13/10/23

Place: SMMCP

Teacher in charge

Examiner

Head
Department of Botany
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)

!! "ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार"!! शिक्षण महर्षी.डॉ.बापूजी साकुंखे

श्रीमती मिलनबेन मेहताकॉलेजपांचगणी

मराठी विभाग

दिनांक :

प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे की,

श्री./कु सनी जयवंत डोईफोडे याने/हिनेसन २०२३-२०२४ या शैक्षणिक वर्षात शिवाजी विद्यापिठाच्या अभ्यास क्रमानुसार बी-ए भाग तीन मधील मराठी अभ्यास विषय **मघाचे गाव मांघर यास भेट देवून**

माहिती संकलित करणे. या विषयावर प्रकल्प अहवाल यशस्वी रित्या पूर्ण केला आहे.

पर्यवेक्षक

समन्वयक

मराठी

H.C. PRINCIPAL

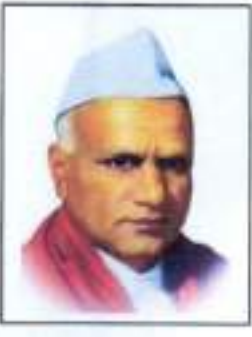
Smt. Meenalben Mehta Colloge, Panchgani

श्रीमती. मिलनबेन मेहता (Science)

Tal. Mahabaleshwar, Dist. Satara

कॉलेज, पांचगणी

प्रकल्पाचे वर्ष २०२३-२०२४

॥ " ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार या यासाठी शिक्षण प्रसार "॥ शिक्षण महर्षी. डॉ. बापूजी साळुंखे

"श्रीमती मीनलबेन मेहता कॉलेज पाचगणी"

पर्यावरण शास्त्र विभाग

दिनांक : / / 2024

प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे की श्री कु. विजया बाळाजी रणसिंगे हिने 2023-24 या शैक्षणिक वर्षात शिवाजी विद्यापीठाच्या अभ्यासक्रमानुसार बी.ए. भाग 2 मधील पर्यावरण अभ्यास विषयातील शेतीतील टाकाऊ कचऱ्याचे व्यवस्थापन या विषयावर प्रकल्प अहवाल यशस्वीरित्या पूर्ण केला आहे.

पर्यवेक्षक

समन्वयक

पर्यावरण शास्त्र

H.C. PRINCIPAL
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)
Tal. Wanabaleshwar, Dist. Solapur

कॉलेज, पाचगणी

प्रकल्पाचे वर्ष 2023 24

!! "ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार"!! शिक्षण महर्षी. डॉ. बापूजी साबुंबे

श्रीमती मिलनबेन मेहता कॉलेज पांचगणी

मराठी विभाग

दिनांक :

प्रमाणपत्र

प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे की,

श्री./कुशुभम संतोष दानबले याने/हिनेसन २०२३-२०२४ या शैक्षणिक वर्षात शिवाजी विद्यापिठाच्या अभ्यास क्रमानुसार बी-ए भाग तीन मधील मराठी अभ्यास विषय **पुस्तकाचे गाव भिलार अभ्यास भेट किंवा पुस्तक**

गावाबद्दल माहिती संकलित करणे या विषयावर प्रकल्प अहवाल यशस्वी रित्या पूर्ण केला आहे.

पर्यवेक्षक

समन्वयक

मराठी

HC PRINCIPAL
Smt. Meenaiben Mehta College, Panchgani

(Dept. of Commerce & Science)
Tol. Mahabaleshwar, Dist. Satara

कॉलेज, पांचगणी

प्रकल्पाचे वर्ष २०२३-२०२४

" ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार "

- प.पू.शि.डॉ.बापुजी साळुंखे.

**Shri. Swami Vivekananda Shikshan Sanstha Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchagani
(Arts, Commerce and Science)
Tal- Mahabaleshwar Dist- Satata Pin-412805.**

DEPARTMENT OF ENVIRONMENT

B.Sc -II

Semester -III

YEAR 2023-24

CERTIFICATE

**This Is To Certify That As A Partial Fulfillment Of The Conclusion
Of (BS.c-II) Student.**

"VRUSHALI RAVINDRA BHILARE"

**Has been successfully completed project work in the
environmental studies entitle "NOISE POLLUTION" during
academic year 2023-24**

Prof. Varsha Kasurde

Dr. Satish Dasai
PRINCIPAL
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
Department of Economics Academic Year 2023-24
Internal Mark Assessment (Project)
Project Submission

		Project Title					
Roll No.	Name of Student	Student signature	Paper No. XII	Paper No. XIII	Paper No. XIV	Paper No. XV	Paper No. XVI
Group - 1							
301	Ambrale Omkar Dilip	<i>Ambrale</i>	पूर्ण स्पर्धा	आर्थिक नियोजन	आगतिक व्यापार संपटना	नमुना निवड पद्धती	महात्मा फुले यांचे श्रेणी आणि शिक्षणविषयक विचार
303	Ambrale Sakshi Sanjay	<i>Sakshi</i>					
304	Ambrale Tejas Sahebrao	<i>Tejas</i>					
313	Dudhane Ankita Ashok	<i>Ankita</i>					
Group - 2							
315	Galgale Shubham Anil	<i>Galgale</i>					
322	Jadhav Kunal Shankar	<i>Jadhav KS</i>	सत्तेवारी स्पर्धा	प्रकल्प मूल्यामापन -बर्च - नाच विक्षेपण	भारतातील पर्यटकीय भांडवलवाची गरज आणि प्रकार.	अहवाल लेखन	राजर्षी शाहू महाराजांचे आर्थिक विचार
331	Mankumare Nisarg Sunil	<i>N S Mankumare</i>					
333	More Sumit Sunil	<i>More</i>					
Group - 3							
337	Pophale Vidya Hanumant	<i>VHR</i>					
340	Rajpure Pratiksha Santosh	<i>Rajpure</i>	सत्तेवारी स्पर्धा	नीती आयोग	आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी	प्रमाण विचलन	अमर्त्य सेन यांचे सामाजिक निवड आणि सन्मरण पावाबाबतचे विचार
344	Shelar vikas vithal	<i>Shelar</i>					
352	Yewale Supriya Ankush	<i>Yewale</i>					

Head
Head,

Department of Economics,
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
Notice
Department of History

Date: 1st February, 2024

All the students of B. A. III (History) are hereby informed that as a part of **Project Submission** is going to be held in their regular classes. After due date no excuses will be entertained. The students, who will remain absent, will not be allowed to submit the same. Department or College will not be responsible for your academic loss.

Schedule of the Project Submission

Sr. No.	Class	Date	Name of the Teacher
01	B.A.III (Paper XII)	04/03/2024	Salve S. B.
02	B.A.III (Paper XIII)	05/03/2024	Dr. Gitte S. H.
03	B.A.III (Paper XIV)	06/03/2024	Dr. Gitte S. H.
04	B.A.III (Paper XV)	09/03/2024	Devare R. L.
05	B.A.III (Paper XVI)	11/03/2024	Dr. Gitte S. H.

Dr. Sunita Gitte
Head,

Department of History,
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Work Submission Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- Ancient India (from 4th c. BC. To 7th c. AD)

Paper No. - 12

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Hinayana Buddhism		G. Bilare
2	308	Danwale Adinath Kondiram			Danwale
3	310	Dhebe Amit Tukaram			Dhebe
4	314	Dudhane Tejal Anil	Pallavas in South		Dudhane
5	316	Gangawane Purva Prashant			Gangawane
6	323	Jadhav Sushma Manish			Jadhav
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	Rock cut caves in Maharashtra		Nalawade
8	338	Ranjane Hemant sanjay			Ranjane
9	347	Thorat Akshay Kashinath			Thorat
10	348	Umbarkar Komal Balu			Umbarkar

Prof. S. B. Salve

Dr. S.H. Gitte

Head,
Department of History,
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

seem

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Work Submission Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- History of Medieval India (1526-1707AD)

Paper No. - 13

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Archaeological Sources of Mughal History		G. Bhilare
2	308	Danwale Adinath Kondiram			Danwale
3	310	Dhebe Amit Tukaram			Dhebe
4	314	Dudhane Tejal Anil	Akabar: Rajput Policy		Dudhane
5	316	Gangawane Purva Prashant			Gangawane
6	323	Jadhav Sushma Manish			Jadhav
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	Industry and trade during Mughals		Nalawade
8	338	Ranjane Hemant sanjay			Ranjane
9	347	Thorat Akshay Kashinath			Thorat
10	348	Umbarkar Komal Balu			Umbarkar

S.H. Gitte
Dr. S.H. Gitte

Head,

Department of History,
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Work Submission Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- Making of the Modern World (16th to 19th Century)

Paper No. - 14

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Causes of Glorious Revolution		G. Bhilare
2	308	Danwale Adinath Kondiram			Danwale
3	310	Dhebe Amit Tukaram			Dhebe
4	314	Dudhane Tejal Anil	Unification of Italy and Germany		Dudhane
5	316	Gangawane Purva Prashant			Gangawane
6	323	Jadhav Sushma Manish			Jadhav
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	Karl Marx		Nalawade
8	338	Ranjane Hemant sanjay			Ranjane
9	347	Thorat Akshay Kashinath			Thorat
10	348	Umbarkar Komal Balu			Umbarkar

S.H. Gitte
Dr. S.H. Gitte

Head,

Department of History,

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Work Submission Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- Polity, Economy and Society Under the Marathas

Paper No. - 15

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Sanskrit Sources of Maratha History		<i>G.Bhilare</i>
2	308	Danwale Adinath Kondiram			<i>Adanwale</i>
3	310	Dhebe Amit Tukaram			<i>A.Dhebe</i>
4	314	Dudhane Tejal Anil	Concept of Kingship		<i>Dudhane</i>
5	316	Gangawane Purva Prashant			<i>Purva G.</i>
6	323	Jadhav Sushma Manish			<i>S.Jadhav</i>
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	Education and Festivals during Maratha Period		<i>M.Nalawade</i>
8	338	Ranjane Hemant sanjay			<i>R.Ranjane</i>
9	347	Thorat Akshay Kashinath			<i>A.Thorat</i>
10	348	Umbarkar Komal Balu			<i>K.Umbarkar</i>

R.L.Devare

Miss. R.L.Devare

S.H.Gitte
Dr. S.H.Gitte

Head,

Department of History,
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Work Submission Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- Methods and Applications of History

Paper No. - 16

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Concept of Digital Archives		C. Bhilare
2	308	Danwale Adinath Kondiram			Danwale
3	310	Dhebe Amit Tukaram			Dhebe
4	314	Dudhane Tejal Anil	Tools of local history		Dudhane
5	316	Gangawane Purva Prashant			Purva
6	323	Jadhav Sushma Manish			Jadhav
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	World Heritage sites in India		Nalawade
8	338	Ranjane Hemant sanjay			Ranjane
9	347	Thorat Akshay Kashinath			Thorat
10	348	Umbarkar Komal Balu			Umbarkar

Dr. S.H. Gitte
Head,

Department of History,
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Presentation Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- Methods and Applications of History

Paper No. - 16

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Concept of Digital Archives		G. Bhilare
2	308	Danwale Adinath Kondiram			Danwale
3	310	Dhebe Amit Tukaram			Dhebe
4	314	Dudhane Tejal Anil	Tools of local history		Dudhane
5	316	Gangawane Purva Prashant			Gangawane
6	323	Jadhav Sushma Manish			Jadhav
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	World Heritage sites in India		Nalawade
8	338	Ranjane Hemant sanjay			Ranjane
9	347	Thorat Akshay Kashinath			Thorat
10	348	Umbarkar Komal Balu			Umbarkar

Dr. S.H. Gitte

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Presentation Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- Polity, Economy and Society Under the Marathas

Paper No. - 15

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Sanskrit Sources of Maratha History		<i>Ganesh</i>
2	308	Danwale Adinath Kondiram			<i>Adinath</i>
3	310	Dhebe Amit Tukaram			<i>Amit</i>
4	314	Dudhane Tejal Anil	Concept of Kingship		<i>Dudhane</i>
5	316	Gangawane Purva Prashant			<i>Purva</i>
6	323	Jadhav Sushma Manish			<i>Jadhav</i>
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	Education and Festivals during Maratha Period		<i>Nalawade</i>
8	338	Ranjane Hemant sanjay			<i>Ranjane</i>
9	347	Thorat Akshay Kashinath			<i>Thorat</i>
10	348	Umbarkar Komal Balu			<i>Umbarkar</i>

Miss. R.L.Devare

Smt
Dr. S.H.Gitte

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Presentation Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- Making of the Modern World (16th to 19th Century)

Paper No. - 14

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Causes of Glorious Revolution		G. Bhilare
2	308	Danwale Adinath Kondiram			Danwale
3	310	Dhebe Amit Tukaram			Dhebe
4	314	Dudhane Tejal Anil	Unification of Italy and Germany		Dudhane
5	316	Gangawane Purva Prashant			Gangawane
6	323	Jadhav Sushma Manish			Jadhav
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	Karl Marx		Nalawade
8	338	Ranjane Hemant sanjay			Ranjane
9	347	Thorat Akshay Kashinath			Thorat
10	348	Umbarkar Komal Balu			Umbarkar

Dr. S.H. Gitte

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Presentation Report

Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- History of Medieval India (1526-1707AD)

Paper No. - 13

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh bhimrao	Archaeological Sources of Mughal History		C. Bhilare
2	308	Danwale Adinath Kondiram			Danwale
3	310	Dhebe Amit Tukaram			Dhebe
4	314	Dudhane Tejal Anil	Akabar: Rajput Policy		Dudhane
5	316	Gangawane Purva Prashant			Gangawane
6	323	Jadhav Sushma Manish			Jadhav
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	Industry and trade during Mughals		Nalawade
8	338	Ranjane Hemant sanjay			Ranjane
9	347	Thorat Akshay Kashinath			Thorat
10	348	Umbarkar Komal Balu			Umbarkar

Dr. S.H. Gitte

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of History

Project Presentation Report

Semester- VI

March - 2024

Class- B.A.III

Subject- Ancient India (from 4th c. BC. To 7th c. AD)

Paper No. - 12

Sr. No.	Roll No.	Student Name	Title of the Project	Marks out of 10	Sign. of Student
1	307	Bhilare Ganesh Bhimrao	Hinayana Buddhism		G. Bhilare
2	308	Danwale Adinath Kondiram			Danwale
3	310	Dhebe Amit Tukaram			Dhebe
4	314	Dudhane Tejal Anil	Pallavas in South		Dudhane
5	316	Gangawane Purva Prashant			Purva
6	323	Jadhav Sushma Manish			Jadhav
7	335	Nalawade Mamata Mangesh	Rock cut caves in Maharashtra		Nalawade
8	338	Ranjane Hemant sanjay			Ranjane
9	347	Thorat Akshay Kashinath			Thorat
10	348	Umbarkar Komal Balu			Umbarkar

Prof. S. B. Salve

Dr. S.H. Gitte

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार" – शिक्षणमहर्षी प. पृ. डॉ. बापूजी साळुंखे
Shri. Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce and Science) Tal- Mahabaleshwar, Dist-Satara 412805

हिंदी विभाग

दि. १६/०२/२०२४

(२०२३ -२४)

सूचना

बी.ए.भाग-३ के सभी छात्र -छात्राओं को सूचित किया जाता है कि शैक्षिक वर्ष २०२३ -२४ के द्वितीय सत्र अंतर्गत मुल्यमापन परीक्षा में दस अंको के लिए प्रोजेक्ट करना अनिवार्य है। इस के लिए आप अपना प्रोजेक्ट तयार करने के लिए अपने विषय के अध्यापक से विचार विमर्श करके हिंदी विभाग में पे.क्र. -१२/१३/१४/१५/१६ के प्रोजेक्ट दि.२९/०२/२०२४ तक विभाग में जमा करें।

प्रा. नरेंद्र फडतरे
Head,

Department of Hindi,
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार”

- शिक्षणमहर्षी डॉ बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर
श्रीमती मीनलबेन महेता महाविद्यालय, पाचगणी
(कला, वाणिज्य एवं विज्ञान)

हिंदी विभाग

प्रोजेक्ट (२०२३-२०२४)

कक्षा - बी.ए. भाग ३

विषय- हिंदी

पेपर क- १२

प्राध्यापक का नाम- प्रा. सूरज झरे

अ. क्र.	आसन क्र.	छात्र का नाम	प्रोजेक्ट के विषय	हस्ताक्षर
1	306	Beloshe Ajit Narayan	अंतिम साक्ष्य उपन्यास का उद्देश्य एवं समस्याएं	
2	318	Ghadge Yash Raghunath		
3	324	Jadhav Vaishnavi Chandrakant		
4	325	Kadam Rohini Bhivaram		
5	326	Kale Supriya Vitthal (ग्रुप लीडर)		
6	327	Kharat Jeeuan Mahendra	उपन्यासकार चंद्रकांता	
7	332	Mankumbar Mahesh Kisan		
8	336	Patil Prachi Prataprao (ग्रुप लीडर)		
9	345	Shinde Akshay Dinker		

प्रा. सूरज झरे

प्रा. नरेंद्र फडतरे

Head,

Department of Hindi,
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार”

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर
श्रीमती मीनलबेन महेता महाविद्यालय, पाचगणी
(कला, वाणिज्य एवं विज्ञान)

हिंदी विभाग

प्रोजेक्ट (२०२३-२०२४)

कक्षा - बी.ए. भाग ३

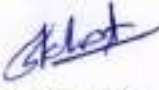
विषय- हिंदी

पेपर क- १३

प्राध्यापक का नाम- डॉ. सुनील खोत

अ. क्र.	आसन क्र.	छात्र का नाम	प्रोजेक्ट के विषय	हस्ताक्षर
1	306	Beloshe Ajit Narayan	उपन्यास का स्वरूप एवं तत्व	
2	318	Ghadge Yash Raghunath		
3	324	Jadhav Vaishnavi Chandrakant		
4	325	Kadam Rohini Bhivaram		
5	326	Kale Supriya Vitthal (गुप लीडर)		
6	327	Kharat Jeevan Mahendra	आलोचना के प्रकार व गुण	
7	332	Mankumbar Mahesh Kisan		
8	336	Patil Prachi Prataprao (गुप लीडर)		
9	345	Shinde Akshay Dinker		

डॉ. सुनील खोत

प्रा. नरेंद्र फडतरे
Head,
Department of Hindi,
Smt. Meenaiben Mehta College, Panchgani

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार”
- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर
श्रीमती मीनलबेन महेता महाविद्यालय, पाचगणी
(कला, वाणिज्य एवं विज्ञान)
हिंदी विभाग

प्रोजेक्ट (२०२३-२०२४)

कक्षा - बी.ए. भाग ३   विषय - हिंदी   पेपर क - १४
प्राध्यापक का नाम - डॉ. सुनील खोत

अ. क्र.	आसन क्र.	छात्र का नाम	प्रोजेक्ट के विषय	हस्ताक्षर
1	306	Beloshe Ajit Narayan	हिंदी नाटक साहित्य का उद्भव और विकास	
2	318	Ghadge Yash Raghunath		
3	324	Jadhav Vaishnavi Chandrakant		
4	325	Kadam Rohini Bhivaram		
5	326	Kale Supriya Vitthal (गुप लीडर)		
6	327	Kharat Jeevan Mahendra	छायावाद की विशेषताएं स्पष्ट कीजिए	
7	332	Mankumbar Mahesh Kisan		
8	336	Patil Prachi Prataprao (गुप लीडर)		
9	345	Shinde Akshay Dinker		

डॉ. सुनील खोत

प्रा. नरेंद्र फडतरे
Head,
Department of Hindi,
Smt. Maenalben Mutha College, Panchgani

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांचाही शिक्षण प्रसार"

- शिक्षण महर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर
श्रीमती मीनलबेन महेता महाविद्यालय, पाचगणी
(कला, वाणिज्य एवं विज्ञान)
हिंदी विभाग

प्रोजेक्ट (२०२३-२०२४)

कक्षा - बी.ए. भाग ३   विषय - हिंदी   पेपर क - १५
प्राध्यापक का नाम - प्रा. नरेंद्र फडतरे

अ. क्र.	आसन क्र.	छात्र का नाम	प्रोजेक्ट के विषय	हस्ताक्षर
1	306	Beloshe Ajit Narayan	जनसंचार इलेक्ट्रॉनिक माध्यमों का सामान्य परिचय (दूरदर्शन, इंटरनेट, व्हिडिओ कॉन्फरेंस, यु ट्यूब)	
2	318	Ghadge Yash Raghunath		
3	324	Jadhav Vaishnavi Chandrakant		
4	325	Kadam Rohini Bhivaram		
5	326	Kale Supriya Vitthal (गुप लीडर)		
6	327	Kharat Jeevan Mahendra	संदर्भ स्रोतों का सामान्य परिचय (इंस्टाग्राम, फेसबुक, व्हॉट्सअप, ट्विटर, ब्लॉग)	
7	332	Mankumar Mahesh Kisan		
8	336	Patil Prachi Prataprao (गुप लीडर)		
9	345	Shinde Akshay Dinker		

प्रा. नरेंद्र फडतरे

Head,

Department of Hindi,

Smt. M.

panchgani

प्रा. नरेंद्र फडतरे

Head,

Department of Hindi,

Smt. Mooniben Mehta College, Panchgani

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार”

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर
श्रीमती मीनलबेन महेता महाविद्यालय, पाचगणी
(कला, वाणिज्य एवं विज्ञान)
हिंदी विभाग

प्रोजेक्ट (२०२३-२०२४)

कक्षा - बी.ए. भाग ३

विषय- हिंदी

पेपर क्र- १६

प्राध्यापक का नाम- प्रा.नरेंद्र फडतरे

अ. क्र.	आसन क्र.	छात्र का नाम	प्रोजेक्ट के विषय	हस्ताक्षर
1	306	Beloshe Ajit Narayan	भाषाविज्ञान के प्रधान अंगों का परिचय	
2	318	Ghadge Yash Raghunath		
3	324	Jadhav Vaishnavi Chandrakant		
4	325	Kadam Rohini Bhivaram		
5	326	Kale Supriya Vitthal (ग्रुप लीडर)		
6	327	Kharat Jeevan Mahendra	भाषा विज्ञान से अन्य विज्ञान से संबंध	
7	332	Mankumbar Mahesh Kisan		
8	336	Patil Prachi Prataprao (ग्रुप लीडर)		
9	345	Shinde Akshay Dinker		

प्रा.नरेंद्र फडतरे

Head,

Department of Hindi,

Smt. Meenaiben Mehta College, Panchgani

प्रा.नरेंद्र फडतरे

Head,

Department of Hindi,

Smt. Meenaiben Mehta College, Panchgani

Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
-Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe
Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805
Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Est: June 1990

(Reaccredited B by NAAC) Phone No. 02168-240677

Website: smtmmcollegepanchgani.org

Email: smt.meenalbenmehta@yahoo.com

Founder Shikshanmaharshi Dr Bapuji Salunkhe B A, B T D, D Lit	President Hon. Chandrakant Patil Revenue Minister (Mah State)	Chairman Prin. Abhaykumar Salunkhe M. A.	Secretary Prin. Shubhangi Gawade B. Sc., B. Ed	Principal Dr. Satish Desai M. A., Ph. D
---	---	--	--	---

Department of Political Science

Notice

१० मार्च २०२४

महाविद्यालयातील SYBA Political Science हा विषय असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना कळविण्यात येते की, प्रोजेक्ट सबमिट करायची अंतिम तारीख १५ मार्च २०२४ आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी प्रोजेक्ट राज्यशास्त्र विभागात जमा करावेत. ही विनंती

I/C Principal
I/C PRINCIPAL
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)
Tal. Mahabaleshwar, Dist. Satara

Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture™

-Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Tal- Mahabaleshwar, Dist: Satara- 412805

Affiliated to Shivaji University, Kolhapur

Est: June 1990

(Reaccredited B by NAAC)

Phone No. 02168-240677

Website: smtmmcollegepanchgani.org

Email: smt.meenalbenmehtac@yahoo.com

Founder Shikshanmaharshi Dr Bapuji Salunkhe B A, B T D, D Lit	President Hon. Chandrakant Patil Revenue Minister (Mah State)	Chairman Prin. Abhaykumar Salunkhe M. A.	Secretary Prin. Shubhangi Gawade B. Sc., B. Ed	Principal Dr. Satish Desai M. A., Ph. D
---	---	--	--	---

Department of Political Science

2023-24

BA.II Project Student Mark List

Indian Political Thought

Sr.No	Student Name	Marks
1	Beloshe Sanika Nathuram	18
2	Bhilare Kiran Prakash	18
3	Bhilare Pooja Sharad	16
4	Bhosale Rupali Kishor	16
5	Chavan Pallavi Ravindra	18
6	Gaikwad Shraddha Aatmaram	18
7	Gawade Shaila Jaysing	16
8	Ghugare Pravin Bira	18
9	Kamble Atiksha Ashok	16
10	Kamble Pallavi Nathuram	18
11	Pawar Amar Dharma	18
12	Sasane Megha Ajay	16
13	Shinde Arpita Mangesh	18
14	Sonawale Suhani Anoand	18

H/C Principal
Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani
(Arts, Commerce & Science)
Tal. Mahabaleshwar, Dist. Satara

Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture"
-Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe
Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur's

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani

Department of Political Science

Project Work

- Name of the Student : Beloshe Sanika Nathuzam
Kamble Pallavi Nathuzam
- Class : BA.II
- Year: 2023-24
- Project Name : 'Indian Political Thought'
कौरिल्य आणि त्याचे विचार
- Subject Name : Indian Political Thought

18 / 20 8.4

कौटिल्याने आपल्या अर्थशास्त्र या ग्रंथात अनियंत्रित राजेशाही शासन पध्दतीचा पुरस्कार केलेला आहे. राजा हा कार्यमोक्ष ठावून त्याची त्याची सत्ता संपूर्ण समाजावर चालत असे. चंद्रगुप्त मौर्याच्या वेळी साम्राज्याचा विस्तार उत्तर हिंदुक्यात त बराच झाला होता. तरीपण कौटिल्याने आपल्या अर्थशास्त्रात ज्या राज्यपध्दतीची वर्णन केले आहे ती राज्यपध्दती साम्राज्याचे विस्तारना जुळणारी अशी ठावून घेतल्या राज्यांच्या असहारा जुळव्यासारखी आहे.

कौटिल्याने आपला सिध्दांत मांडून राजा हे अंग महत्त्वाचे व आवश्यक आहे असे प्रतिपादन आहे. राजा हा घटक इतर घटकांचा (अमात्य, जणपद, पुर्ग, कीर्ण, दंड व सैन्य) योग्य प्रकारे वापर करून राज्यव्यवहार पाहणे म्हणून त्यासाठी राजा हा कर्तव्यशील, उद्योगी, प्रजाहितक्ष असा असावा लागतो. राजाणे कोणती कर्तव्ये पार पाडावीत याबाबतीत अर्थशास्त्रात अविस्तर वर्णन केलेले आढळते. प्रजेच्या हितासाठी राजाणे पुढील कर्तव्ये पार पाडावीत असे कौटिल्याचे मत आहे. त्यामध्ये 1) परचक्रापासून राज्याचे रक्षण करणे, धर्म-रक्षण, प्रजेचे पाळणे करणे, अंतर्गत शांतता राखणे, प्रदेशाचे वसाहतीकरण करणे, ठेवगिरी, देवी आपत्तीपासून राज्याचे रक्षण करणे, प्रदेश-प्रक्षेप करणे, राज्यप्रशासन चालवणे, वनाग्निमधर्माचे पाळणे करणे अशा सर्व ठीकींचा समावेश होतो.

कौटिल्याचे राज्यकारभाराबाबत विचार अभ्यासतांना अमात्य व मंत्री यांच्या होमगुका अमात्यांची परीक्षा, मंत्रिमंडळ, हेरण्यवस्था इत्यादी बाबतीचे विचार पाहणे महत्त्वाचे ठरते. कौटिल्याच्या मते, राज्याचा ताडा एका चक्राची चावावराचा ठाणे, त्यास महत्त्व प्राप्तची आवश्यकता असते. म्हणून राजाणे मंत्र्यांची, अमात्यांची ठेवगुक करून राज्यकारभार करावा. कौटिल्याने विविध संप्रदायांचा विचार करून अमात्य निवडीसंबंधी आपले विचार मांडले आहेत. कौटिल्य म्हणतो - "मनुष्याच्या परिस्थितीवरून त्याच्या अंगाच्या गुणावरून त्याचे सामर्थ्य अजमावून पाहून त्याची अमात्य पदी ठेवगुक करावी." आपल्या देशातला रहितर्मी, कुलीन, वज्रदार

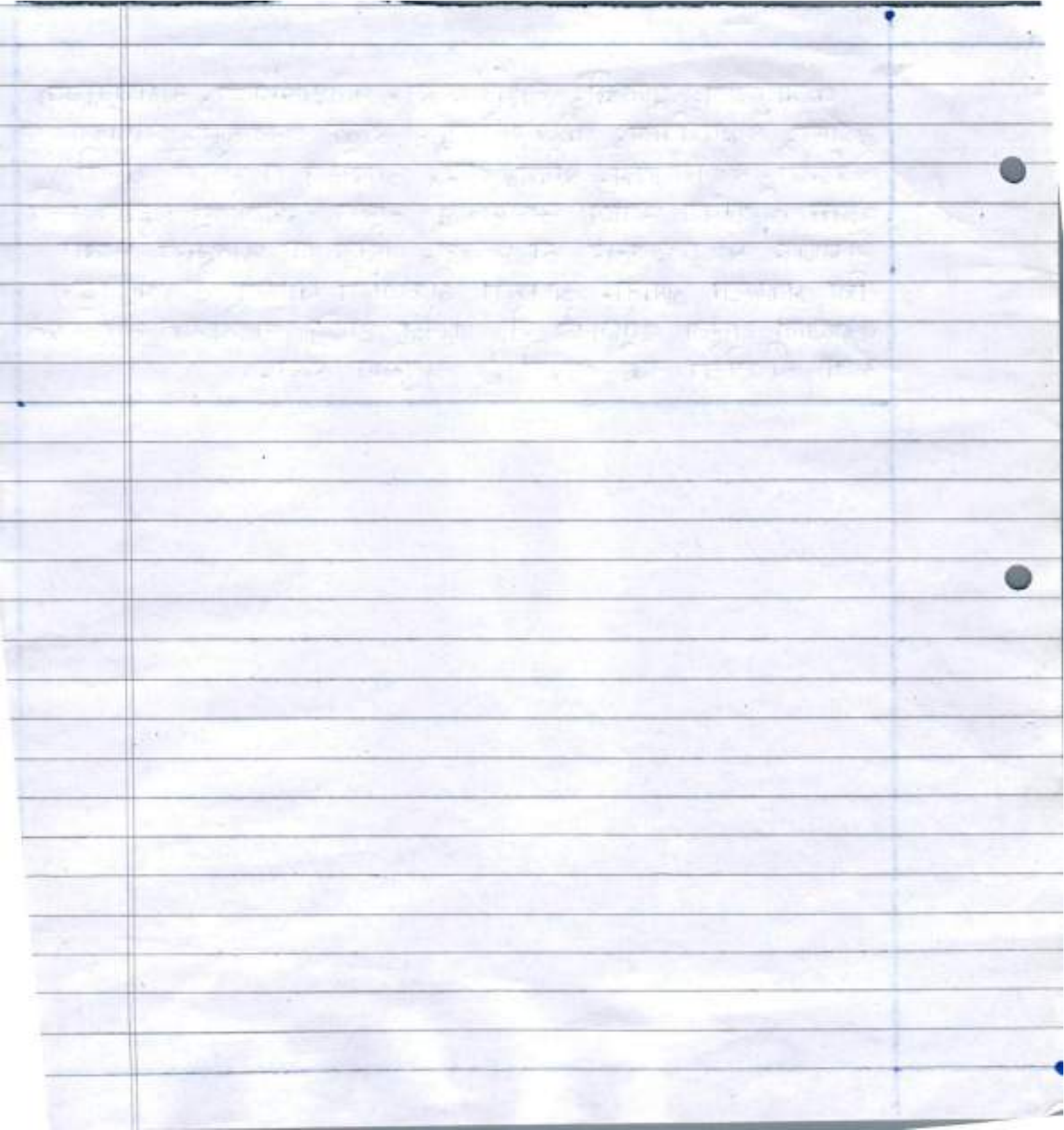
राज्याचे स्वरूप :-

राज्याचा स्वरूप :- राज्याच्या निर्मितीविषयीचे विचार कौटिल्याने काही प्राचीण ग्रंथांच्या आधारे मांडलेले दिसतात. वैदिक वाङ्मयातील काही व्यथांपेक्षा म्हणजेच ऐतरेय ब्राह्मण, शतपथ ब्राह्मण आणि तैत्तिरीय ब्राह्मण यातील राज्यनिर्मितीचा आधार घेऊन कौटिल्याने आपले राज्याच्या उदयासंबंधीचे विचार मांडलेले दिसतात. शांतिपर्वत जी राज्यनिर्मिती सांगितली आहे ती कौटिल्याने माध्य केलेली दिसते. कौटिल्याच्या मते, माणवी समाजात राज्यसंस्था ठरवून तर अंदाधुंदी माजून 'वकी ती काण पिळी' हाच ठ्याथ अर्थात समजात येईल. अशा समाजात 'माल्यध्याय' सुरू होऊन मोठा मासा लहान माशांना गिळते त्याप्रमाणे प्रथम लोक पुर्वेलास गांजू लागतात.

कौटिल्याच्या मते, माल्यध्यायाने हेराण झालेले लोक वैदवत मळुकडे गेले आणि त्यातून काही कर देण्याचे करून त्यांनी त्यातून आपला राजा केला. त्या करारातुसार मळुला शेतीच्या उत्पन्नाचा ५ भाग आणि व्यापारातील ठाक्याचा ५ शेक भाग देण्याचा करार करून राजा केले. राजाचे प्रजेचा योग-भीक्ष चान्दवावा आणि व्याकरिता प्रजेने आपल्या मित्यकृतीचा भाग अथवा कर देवावा असा हा पुढेरी करार होता. अशा शीतीने राजा व प्रजा यामध्ये करार होऊन राज्यसंस्थाची उत्पत्ती झाली, असे स्पष्ट दिसून येते. तसेच कौटिल्याने राज्यनिर्मितीचा वेगळी सिध्दांतही माध्य केलेला दिसतो. कौटिल्याच्या मते, राजा व प्रजा यामध्ये काही करार होऊनच राज्यसंस्था निर्माण झाली आणि प्राचीण काळापासून तसेच मत चालत आल्यामुळे त्याचा स्वीकार त्याने आपल्या ग्रंथात केलेला आहे.

एकंदरीत कौटिल्याने प्राचीण ग्रंथांचा आधार घेऊन राज्यसंस्था समाजिक कराराद्वारे निर्माण झाली असे मत मांडलेले आहे, कौटिल्याचा हाच विचार पुढील काळात अठराव्या व एकोठिसाव्या शतकात हॉज, लॉक, कॅसी या विचारवंतांनी मांडलेला आहे.

कलाकुशल, पुरदक्षी, अर्थशास्त्रज्ञ, प्रतिभासंपन्न, अमयबुद्ध
उत्साही, आभ्युदयवादी, कलेबाहिरिणू, शुद्ध वर्तनाचा, अर्थशास्त्रज्ञ
निर्मातृ, रथाभिक्षक, शील, बल, आरोग्य व धैर्य यांनी
युक्त लोकप्रिय आणि अज्ञातबाह्य अशा लक्षांणी युक्त मंत्री
असावा. शिष्यव्यवहार हा प्रत्यक्ष, परीक्ष व अगुमेय अशा
तीन प्रकारचा असतो. आपल्या डोळ्यांनी पाहिले ते प्रत्यक्ष,
पुस्तकांनी पाहिले आणिले ते परीक्षा आणि घडलेल्या गोष्टींवरून
आले गोष्टींचा तर्क करणे हे अगुमेय होय.

१) कौटिल्य ...

अ) प्रस्तावना:-

प्राचीन भारतीय राजकीय विचारवंतात कौटिल्याचे स्थान हे खूप महत्त्वपूर्ण आहे. कौटिल्य यांना 'आर्य-चाणक्य' आणि 'किष्कु-गुप्त' या नावांनीही ओळखले जाते. प्राचीन काळात राजनीतीवर इतक्या व्यावहारिकपणे, वास्तवतेला धरून लिखाण करणारा तो पहिला भारतीय राजकीय विचारवंत होय. कौटिल्यांच्या आधीही कितीतरी ग्रंथ लिहिले गेले. किंबहुना कौटिल्यांचेच त्यांच्यापूर्वीच्या ग्रंथांचा आधार घेऊन 'त्यांनी 'अर्थशास्त्र' हा ग्रंथ लिहिला. तर कौटिल्यांनंतर खरेच ग्रंथ लिहिले गेले त्यासाठी कौटिल्यांच्या अर्थशास्त्राचा आधार घेतला गेला. अद्वितीय बुद्धिमत्ता, निरीक्षण क्षमता आणि प्रत्यक्ष अनुभव विषय हे त्यांच्या अर्थशास्त्र या ग्रंथावरून दिसून येते. 'अर्थशास्त्र' या ग्रंथापूर्वी वेद, वाङ्मय, श्रामिपर्व, शुक्रनीती अशा ग्रंथांमध्ये राजकीय विचारांची चर्चा आढळते. परंतु 'अर्थशास्त्र' या ग्रंथातील चर्चा इतर ग्रंथांपेक्षा वैविध्यपूर्ण आहे कारण या ग्रंथात राजनीती या विषयावर विषय अशीच विवेचन ठरून धर्म आणि राजनीती यांची फारकत केलेली आहे.

तत्काळीन परिस्थितीमध्ये धर्म आणि राजनीती यामध्ये फरक ठरता. अशा परिस्थितीत राजनीतीला स्वतंत्र शास्त्र म्हणून दर्जा प्राप्त करू न देण्याचे श्रेय कौटिल्यांचाच जाते. कौटिल्यांच्या अर्थशास्त्रात काल्पनिक किंवा आदर्शवाद नाही. त्यावेळी अस्तित्वाच्या परिस्थितीला आपेक्षे अशा वास्तवतेवर आधारित हा ग्रंथ आहे. राज्य कसे मिळवावे आणि कसे टिकवावे, त्याचा विस्तार कसा करावा, शाही आणि मिस राष्ट्रां-बरोबर संबंध कसे असावेत याबाबत अविस्तर विवेचन आहे. मुळातच कौटिल्यांचे अनुभव त्यासाठी कारणीभूत ठरलेले आहेत.

'चाणक्य किंवा कौटिल्य हा चंद्रगुप्त मौर्याचा प्रधान अमात्य होता. मगधचा राजा धनाणंद याच्याकडे कौटिल्याला पाठ विभागाचा प्रमुख अमात्य होता. परंतु धनाणंदाने कौटिल्याचा अपमान करून त्याला राज परिवारातून हाकलून दिले तेव्हा मगधचे साम्राज्य लपट

करण्याची प्रतिज्ञा कोंढियाने केली. त्यानंतर कोंढिय आणि चंद्रगुप्त
मौर्य यांची भेट झाली. चंद्रगुप्त मौर्याच्या मदतीने कोंढियाने
मगधचा राजा दशमंद याचा पराभव केला आणि मौर्य दाराच्या
अल्ता स्थापन केली. यानंतर कोंढियाने चंद्रगुप्त मौर्य याचा मुख्य
अमात्य, गुरु, मार्गदर्शक म्हणून काम केले. त्यांच्या एकंदरीत या
काळातील अनुभव, तत्काळीन परिस्थितीत असणारी छोटी छोटी
ठागबाड्ये, त्यांच्यामध्ये असणारा परस्परविरोध, अंधांधुदी इत्यादी
परिवर्त्यती प्रभावानून त्याचा अर्थबाह्य हा अर्थ साकारला आला.

① विजिगिषु राज्य

② अवी राज्य

③ मित्र राज्य

④ अवि मित्र राज्य

⑤ मित्र मित्र राज्य

⑥ अविमित्रमित्र राज्य

⑦ पाष्णिआग्रह राज्य

⑧ आकृद राज्य

⑨ पाष्णिआग्रह राज्य

⑩ आकृद राज्य

⑪ मध्यम राज्य

⑫ उदाकिन राज्य

① विजिगिषु राज्य :-

कौटिल्याच्या मंडल विद्धान्तात विजिगिषु राजा हा केंद्रस्थानी आहे. हा राजा इतर सर्व राज्यांवर प्रभुत्व निर्माण करून पाहतोय. हा राजा अद्वैतीय आणि अद्वैतनी आहे. विजिगिषु म्हणजे राज्य मंडळातील इतर राज्यांवर आपले वैभव प्रस्थापित करू शकणारे मुख्य राज्य होय. राज्य मंडळातील मध्यवर्ती व आदर्श राज्य की जे राज्यविस्ताराचा हेतू मनात ठाळवून असते. आंतरराज्य संबंधांचे हे उगमस्थान असते. या राज्याभोवतालची राज्ये, शत्रुराज्ये व मित्रराज्ये असतात. या अनुषंगाने त्याने आपली धोरणे ठरवली पाहिजेत.

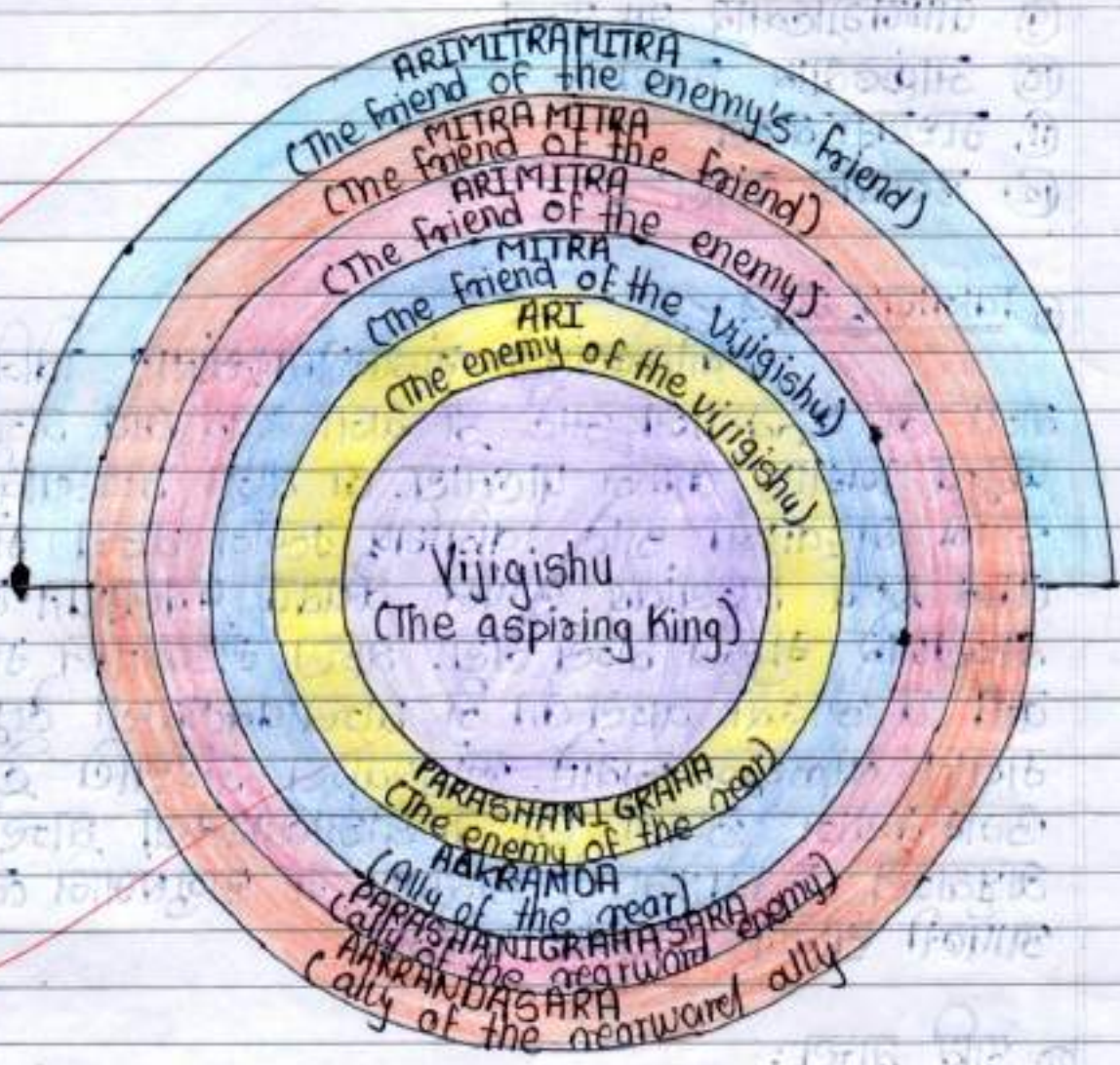
② अवी राज्य :-

कौटिल्याच्या मंडल विद्धान्तात विजिगिषु राज्याच्या शेजाऱ्या राज्य म्हणजे अवीराज्य होय. यालाच शत्रुराज्य अवी म्हणतात.

को मंडल मिदधांतः-

कौटिल्याने मंडलमिदधांतात 12 राज्ये गृहीत रावली जातात. अर्थात मंडल बनविण्यासाठी बाहेर राज्ये आवश्यक आहेत असं म्हणता येणार नाही. कारण ही संख्या कमी-अधिक असू शकते. कौटिल्याने या 12 राज्यांचे अवभाव विशेष पुढीलप्रमाणे मागितले आहेत.

• कौटिल्याने शत्रुराज्याचे तीन प्रकार सांगितले आहेत ते पुढीलप्रमाणे :-

- १) महज शत्रु :- एकच वंश परंतु साकुबंधकीमुळे एकमेकांचे शत्रु झालेले राज्य.
- २) कृत्रिम शत्रु :- आपत्ती किंवा भ्रूप्रदेशाच्या लोभाने शत्रु झालेले राज्य.
- ३) प्राकृत शत्रु :- कौटिल्याच्या मते विजिगीषु राज्याच्या शेजावील राज्य.

३) मित्र राज्य :-

असे राज्य लगतचे परंतु विजिगीषु राज्याच्या समिजवळ नसणावे मित्र राज्य होय. विजिगीषु राज्याच्या शत्रूच्या शत्रू तो विजिगीषु राज्याचा मित्र होय. मित्रराज्याचे कृत्रिम व महज मित्र राज्ये असे दोन प्रकार असतात.

- १) कृत्रिम मित्रराज्य :- धनलाभासाठी किंवा संरक्षणासाठी कृत्रिमपणे विजिगीषु राज्याशी मैत्री निर्माण करणे.
- २) महज मित्रराज्य :- जे राज्य पिढ्यान्पिढ्या विजिगीषु राज्याशी मैत्रीचे संबंध ठेवते ते राज्य. काही वेळा शक्तासंबंधाने किंवा विवाहसंबंधाने महज मित्रराज्य निर्माण झालेली असतात. शत्रूच्या शत्रू तो आपला मित्र घाज्यातचि हे राज्य मित्र राज्य ठरते.

४) अविमित्र राज्य :-

विजिगीषु राज्याच्या शेजावे राज्य शत्रु राज्य असते आणि त्याच्या लगतचे राज्य मित्र राज्य असते आणि मित्र राज्याच्या लगतचे राज्य शत्रु राज्य असते त्याच अविमित्र राज्य असे संबोधले जाते. विजिगीषु

राज्याच्या शत्रू राज्य व अविमित्र राज्य यात अख्य
अलीखा असाण स्वाभाविक ठवते.

६) मित्रमित्र राज्य:-

राज्य विस्ताराचा क्वाव आणखी थोडा
वाढविल्यास अविमित्र राज्याच्या पलीकडील राज्य हे
त्याचे शत्रू असाते आणि विजिगिषुच्या मित्राचे मित्रवाद्द
असाते म्हणून हे राज्य विजिगिषु राज्याचे मित्र-मित्र
राज्य ठवते.

७) अविमित्रमित्र राज्य:-

मित्र राज्याच्या पलीकडे राज्य हे शत्रूच्या
मित्राचे राज्य असाते त्यास अविमित्रमित्र म्हणून ज्ञाते.
अर्थात हे राज्य विजिगिषु राज्याचे शत्रूवाद्द ठवते. अशा
रीतीने सु-राजकीय दृष्टीकोनातून विजिगिषु राज्याच्या
मका दिशेला वरील प्रमाणे राज्यांचा विस्तार असेल
तर त्या त्याच्या विकट दिशेलाही काही राज्य
असातात. कोटिल्याच्या मत विजिगिषु राज्याच्या
पाठिमागे असा प्रकारची राज्य असातात.

८) पाष्णिग्राह राज्य:-

विजिगिषु राज्याच्या पिछाडीला आणि सीमे-
लगत असाणारे राज्य शत्रूराज्य होय. विजिगिषु राज्याच्या
पालिकडीला बाजूला असाणारे हे रीजाविले राज्य आहे
त्यामुळे हे शत्रूराज्य ठवते.

९) आकंद राज्य :-

पाष्णिग्राह राज्याच्या पलीकडे बाजूने
असलेले राज्य हे विजिगिषु राज्याचे मित्रराज्य होय.
प्राक्त विद्यमानुसार शत्रूच्या रीजाविले राज्य हे मित्र राज्य

उर्वरी

⑨ पार्थिवग्राहकाव राज्यः

हे आकृष्ट राज्याच्या सीमेलगतचे राज्य हे विजिगीषु राज्याचे शत्रुराज्य होय परंतु पार्थिवग्राह राज्याचे मित्रराज्ये होय.

⑩ आक्रांढकाव :-

पार्थिवग्राह काव राज्याच्या पार्श्वभागे व सीमेलगत अवकावे हे राज्य होय. हे राज्य आकृष्ट राज्याचे मित्रराज्य असते.

⑪ मध्यम राज्यः-

विजिगीषु आणि शत्रुराज्य या दोन्ही राज्यांना मदत किंवा नुकसान पोलेचु शकणाव तसेच या दोन्ही राज्यांनी आक्रमण केले तर ते शोषवू शकणावे सामर्थ्यावान राज्य होय. अशा राज्याला मध्यम राज्य असे म्हणतात.

⑫ उदासीन राज्यः-

विजिगीषु अरि व मध्यम या राज्यांपावून दूर अवकावे परंतु या राज्यांना उपद्रव किंवा बाध कवण्याची क्षमता अवकावे राज्य उदासीन राज्य म्हणून ओळखले जाते. शत्रु राज्य व विजिगीषु राज्य यांच्या संघर्षात या राज्यांचे हितसंबंध प्रत्यक्षात गुंतलेले असतात परंतु त्यांचा उदासीन राज्य असे संबोधले जाते.

अशा वितीने कौटिल्याने राज्याचा अडळ सिद्धांतात मादलेला द्विती कौटिल्याचा अडळ सिद्धांत दुसरा पद्धतीने स्पष्ट कवता येती. विजिगीषु त्याचा मित्र अ व

त्याच्या मित्राचा मित्र याचे एक राजमंडल अशी प्रमुख
चाव राज मंडळे निर्माण करून आंतक राज्य मंडळाचे
विश्लेषण करता येते.

- पारिवे मंडळ :- (मित्र मंडळ) यात मित्र ल्याचा मित्र व
त्याच्या मित्राचा मित्र असे तीन राज्य येतात.
- दुसरे मंडळ :- (शत्रू मंडळ) यात शत्रू शत्रूचा मित्र व त्याच्या
मित्राचा मित्र असे तीन राज्य येतात.
- तिसरे मंडळ :- (मध्यम मंडळ) यात मध्यम ल्याचा मित्र
आणि त्याच्या मित्राचा मित्र असे तीन
राज्य समाविष्ट केले जातात.
- चौथे मंडळ :- (उदाकिनि किंवा तुक्क्या) यात उदाकिनी ल्याचा
मित्र व त्याच्या मित्राचा मित्र असे तीन
राज्य येतात.

यापैकी प्रत्येक राज्याची पाच अंगे अमात्य, जनपद,
दुर्ग, कीर्वा व बल धरल्यास प्रत्येक राजमंडलात तीन
राज्य राजे व त्यांचे प्रत्येकी पाच प्रमाणे 15 घटक
धरल्यास प्रकूण 18 घटक होतात असे याच राजमंडलात
प्रकूण 72 घटक होतात.

डॉ. टिकात्मक परीक्षण :-

भारतीय राजकीय विद्यात कौटिल्याचे स्थान अतिशय महत्त्वपूर्ण आहे. कौटिल्याने 'अर्थशास्त्र' हा राजनीतीशास्त्रावरील ग्रंथ लिहून राजनीती किंवा राज्यशास्त्र हा अवतार अभ्यासाचा विषय निमील करणारे प्रथम कौटिल्याचे आहे. कौटिल्याचा 'अर्थशास्त्र' हा राजनीतीशास्त्रावरील ग्रंथ अतिशय वास्तववादी स्वभावाचा आहे. तत्कालीन परिस्थितीत सर्वत्र राजेशाही आकृतीत होती. राजकीय व्यवस्थेचा तोच एक प्रकार आकृतीत अवस्थाने राजा, राजेशी कर्तव्य, राजेशे परवापर संबंध, कामांत, मंत्रिपरिषद, अर्थव्यवस्था इत्यादीबाबत सखोल आणि आविस्त विवेचन आहे. राजेशे केवळ कर्तव्य घेवणे याबाबत त्याने केलेले मार्गदर्शन आजच्या परिस्थितीतही राजकीय जाणकारांना अतिशय महत्त्वाचे वाटते.

कौटिल्याचा मंडल सिद्धांत हा आंतरराष्ट्रीय संबंधांमधील वास्तववादाचा प्राथमिक प्रकार आहे जो स्वहित आणि राज्याच्या महत्त्वावर जोर देतो. हे आजही आंतरराष्ट्रीय संबंध आणि राज्यशास्त्र समजून घेण्यासाठी उपयुक्त आहे. तथापि, काहींचे म्हणणे आहे की अष्टाध्यायी अंशाने हा सिद्धांत पूर्णपणे लांबू लेंकू वाकत नाही. कौटिल्याचा सिद्धांत राज्याच्या जवळच्या परिवर्तनात शक्तीच्या समतोल राखण्याच्या प्रयत्नात भर देतो, तथापि, काहींचे म्हणणे आहे की आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये अनेक मंत्रीपूर्ण राज्ये आहेत आणि ती राज्ये सामूहिक शक्तीच्या मित्र असे

राजकीय व्यवस्थेचा विचार कौटिल्याने हा अति महत्त्वाचा विषय म्हणजे तत्कालीन परिस्थितीत शक्तीच्या प्रचंड प्रभाव

असातानाही त्यांनी राजकारण आणि धर्म यामध्ये फावकात केली. धर्म रजनीती या दोन गोष्टी का राजकारणापासून अलिप्त ठेवून केवळ राज्यव्यवहारचे वर्णन या ग्रंथात केलेले आढळते. कौरवियनि सांगितलेले परवाप्द्र धोरणा-विषयक विचार आधुनिक काळातील परवाप्द्रीय धोरणाबाबतचे वाटतात. आधुनिक काळात आंतरवाप्द्रीय धोरणाबाबत जागतिक शांतता हा हेतू अभिप्रेत असलेला दिसतो.

• काही विचारवंतांचे विचारात्मक भाष्य:-

① डा. इवानोविक :- "मेगाॅरथीनिवस्ये काही माहिती वक्त अवलोकन करून लिहिली असावी, तरीही बाकीची वृत्ते निरुचित लोकाकडून मिळालेल्या माहितीवर विश्वास ठेवून लिहिली आहेत."

② प्रो. विंटरनिट्स :- "मेगाॅरथीनिवस्ये वृत्ते लुप्त असल्याने निरवयव अनुवयास काढावयास लागणावी अनुगती त्यात आढळून येत नाही."

③ ए. बी. कील :- "व्यापक अर्थाने राजकीय विद्धान्तच्या वक्तपारि विचार अर्थशास्त्रात आढळत नाहीत. फक्त राज्य प्रशासन व परवाप्द्र-संबंध यांच्या प्रत्यक्ष व्यवहारा-संबंधी केलेली यथा मात दिवून येते."

④ श्री. अरविंद घोष :- "अर्थशास्त्र परंपरित राजकीय धोरणांची व्युत्पत्ती आणि तर्कानाच्या निष्पत्तीवर आधारलेली प्रामाण्य आहेत. परंतु भारतातील वैचारिक मुल्यांचे जिथे निष्पत्ती यांचे राजकीय परंपरेच्या विकासपथाचे धोरण म्हणून अर्थशास्त्र हा ग्रंथ म्हणून मर्यादा वाटता."

कौटिल्याचे मॉडेल व्यावहारिक आहे. ज्यामध्ये कायमचे मित्र किंवा शत्रूची संकल्पना नाही. कौटिल्याचे युद्ध तंत्र आजही प्रासंगिक आहेत. तथापि, काहींचे म्हणणे आहे की हा विद्वान प्रादेशिक आणि नागतिक एकात्मतेसाठी अथवा अडथळा आहे. देशगिरीभावल्या कौटिल्यान म्हात्सदागिरीचे अनेक पैलू आज प्रासंगिक आहेत. विविध ऐतिहासिक आणि समकालीन समदर्शनीय राज्य धोरणे, युती आणि संघर्ष समजून घेण्यासाठी मंडळ विद्वानां लागू केला जाऊ शकतो.

सहकारित्व, तत्त्वज्ञान, युती, द्वेषी धोरण, मार्ग आणि युद्ध शासक ~~सैन्य~~ राज्यांशी संबंध साधण्यासाठी कौटिल्याचे अर्थ पट धोरणाचा पुनर्वाक केला. कौटिल्याने राजला श्लोका, भेटवस्तू आणि लाघ, मतभेद, कापट आणि दिव्यावा आणि खूले आक्रमण किंवा युद्ध ~~सैन्य~~ शासक अर्थ पटीचे धोरण साध्य करण्यासाठी पाच युक्त्या वापरण्याचा श्लोका दिला.

Handwritten text in Odia script, appearing to be a list or a series of notes. The text is somewhat faint and difficult to read due to the image quality. It seems to contain several lines of text, possibly starting with a list of items or a sequence of events.

Handwritten text in Odia script, continuing the list or notes. The text is also faint and difficult to read. It appears to be a continuation of the previous section, with several lines of text.

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani.
B.Sc.- III (Chemistry)
Project Groups- 2023 - 24

Sr. No.	Student Name	Groups	Guide
1	Babar Prafula Rajendra	B	✓
2	Baile Shraddha Vijay	F	✓
✓ 3	Bhoite Akash Bharat	A	✗
4	Bobade Abhishek Vikas	A	✗
5	Chavan Sayali Jagannath	F	✓
6	Chavan Vinayak Gulabrao	C	✗
7	Dalavi Pradnya Laxman	D	✓
8	Devkar Kudan Shivaji	B	✓
9	Dhamdhare Dhanshri Dilip	E	✓
10	Gaikwad Kartiki Chandrashekhar	E	✓
11	Gaikwad Yash Chandrkant	H	
12	Ghadage Mayuri Dilip	H	✓
13	Ghadage Namrata Pratapshinh	E	✓
14	Gole Snehal Ramdas	E	✓
15	Ingawale	Ab	-
16	Jadhav Vaishnavi Anil	D	✓
17	Kadam Dhanashri Dattatray	D	✓
18	Kadam Rushikesh Vikas	G	✓

19	Kambale Saileesha Ajay	G	✓
20	Kamble Kunal Pravin	G	X
21	Kumbhar Tanmay Suvichar	A	
22	Mahamulkar Bhushan Dilip	A	X
23	Mahamulkar Sahil Naresh	A	X
24	Mane Sejal Sachin	D	✓
25	More Avinash Prakash	B	
26	Mujavar Aqsa Riyaz	D	✓
27	Mulani Danish Mubin	C	X
28	Nangare Rutuja Rajendra	F	✓
29	Palkar Vaishnavi Pravin	E	✓
30	Pawar Atharv Bandu	B	✓
31	Pawar Rohit Dasharath	C	✓
32	Rokade Ayush Santosh	B	✓
33	Sakunde Sanchita Jawahar	F	✓
34	Solkar Mustaqeem Munir	G	✓
35	Sutar Vishakha Anil	D	✓
36	Wagh Sanket Sayaji	C	X
37	Warunkar Samad Shafique	G	✓
38	Yadav Hrishikesh Hanamant	C	✓
39	Yewale Aakanksha Ramakant	F	✓
40			

Smt. Meenalben Mehta College, Panchgani.
B.Sc.- III Sem.-VI (Chemistry) 2023 – 24
Project Distribution

Sr. No.	Student Name	Group	Guide
1	Babar Prafula Rajendra	A	Dr. B.N. Kokare
2	Baile Shraddha Vijay		
3	Bhoite Akash Bharat		
4	Bobade Abhishek Vikas		
5	Chavan Sayali Jagannath		
6	Chavan Vinayak Gulabrao	B	Mr. M. K. Sakate
7	Dalavi Pradnya Laxman		
8	Devkar Kudan Shivaji		
9	Dhamdhare Dhanshri Dilip		
10	Gaikwad Kartiki Chandrashekhar		
11	Gaikwad Yash Chandrkant	C	Mr. D. G. Patil
12	Ghadage Mayuri Dilip		
13	Ghadage Namrata Pratapshinh		
14	Gole Snehal Ramdas		
15	Ingawale		
16	Jadhav Vaishanavi Anil	D	Dr. B.N. Kokare
17	Kadam Dhanashri Dattatray		
18	Kadam Rushikesh Vikas		

19	Kambale Sailesha Ajay		
20	Kamble Kunal Pravin		
21	Kumbhar Tanmay Suvichar		
22	Mahamulkar Bhushan Dilip		
23	Mahamulkar Sahil Naresh	E	Mr. M. K. Sakate
24	Mane Sejal Sachin		
25	More Avinash Prakash		
26	Mujavar Aqsa Riyaz		
27	Mulani Danish Mubin		
28	Nangare Rutuja Rajendra	F	Mr. D. G. Patil
29	Palkar Vaishnavi Pravin		
30	Pawar Atharv Bandu		
31	Pawar Rohit Dasharath		
32	Rokade Ayush Santosh		
33	Sakunde Sanchita Jawahar	G	Dr. B.N. Kokare
34	Solkar Mustaqeem Munir		
35	Sutar Vishakha Anil		
36	Wagh Sanket Sayaji		
37	Warunkar Samad Shafique		
38	Yadav Hrishikesh Hanamant	H	Mr. M. K. Sakate
39	Yewale Aakanksha Ramakant		
40			

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार”
-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर
श्रीमती मीनलबेन महेता कॉलेज, पांचगणी .

Department of Marathi

2023 - 24

B.A. III Sem. VI

दि. ०६/०३/२०२४

सूचना

महाविद्यालयातील मराठी विभागातील सर्व विद्यार्थ्यांना सूचित करण्यात येते की, बी.ए.भाग-III(Sem-VI) शिवाजी विद्यापीठ अभ्यासक्रमानुसार पेपर नं १२ ते १६ साठी अंतर्गत मूल्यमापन १० मार्कासाठी प्रकल्प लेखन घेण्यात येणार आहेत. तरी सदर प्रकल्प दि.२०/०३/२०२४ रोजी पर्यंत सर्वांनी वेळेत जमा करावेत.

Head.

Department of Marathi
Shri. Minalaben Maheta College, Panchgani

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार”

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर
श्रीमती मीनलबेन महेता कॉलेज, पांचगणी .

Department of Marathi

२०२३-२४

B.A. III Sem. VI

गटप्रकल्प विषय

१. आपल्या परिसरातील कौटुंबिक, सांस्कृतिक, कृषिविषयक, औद्योगिक क्षेत्रात जी बोलीभाषा बोलली जाते त्या बोलीभाषेतील शब्द, वाक्य, वाक्यप्रचार, म्हणी, उखाणे यांचे संकलन आणि विश्लेषणासह प्रकल्प तयार करणे.
२. आपल्या परिसरातील लोककथा, लोकगीते यांचे संकलन करून त्यातील भाषिक विशेषांच्या विश्लेषणावर प्रकल्प करणे
०३. आपल्या परिसरातील कोणत्याही ग्रंथालयातील किंवा ग्रंथालयाबाहेरील मध्ययुगीन मराठी ग्रंथकार आणि ग्रंथ यांची सूची तयार करावी.
०४. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयातील निवडक शब्दांचा शब्दसंग्रह करणे आणि त्यांचे वर्गीकरण व विश्लेषण करणे.
०५. राष्ट्रीय, शैक्षणिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, कृषी, आरोग्य, भाषा व साहित्य क्षेत्रातील ताज्या घडामोडी यापैकी एका विषयावर आकाशवाणी किंवा चित्रवाणीसाठी संहितालेखन करणे .
०६. उद्योग व सेवाक्षेत्रे आणि प्रसारमाध्यमे यांना भेटी देऊन तेथील भाषिक उपयोजनावर आधारित प्रकल्प तयार करणे.
०७. तुमच्या परिसरातील कोणत्याही एका साहित्यिक / उद्योजक / खेळाडू यांची मुलाखत घेणे
०८. पुस्तकाचे गाव भिलार अभ्यास भेट किंवा पुस्तक गावाबद्दल माहिती संकलित करणे.
०९. वाई विश्वकोश / मधाचे गाव मांधर यास भेट देवून माहिती संकलित करणे
- १०.- तुमच्या गावातील आजी / महिला यांच्याकडून जात्यावरची गीते, स्त्रीगीते संकलित करणे.
११. तुमच्या परिसरातील / गावातील ग्रामीण बोलीतील शब्द, वाक्ये, म्हणी -वाक्यप्रचार यांचे संकलन करणे.
१२. तुमच्या परिसरातील लोककथा, विविध गीते, गावाचा इतिहास , देवदेवतांची गीते ,माहिती संकलीत करणे.
१३. तुमच्या आवडत्या चित्रपटाचे किंवा नाटकाचे परीक्षण करणे.
१४. तुमच्या कॉलेज मित्र / मैत्रिणीच्या किंवा परिसरातील कवींच्या कवितांचे किंवा गितांचे संकलन करणे
१५. तुमच्या गावातील वारकरी संप्रदायाची परंपरा

मराठी विभाग

(शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४)

बी. ए. भाग तीन सेमीस्टर VI

अंतर्गत मूल्यमापन प्रकल्प लेखन

अ. नं. T.	परीक्षा नंबर	विद्यार्थ्यांचे नाव	पेपरXII	पेपरXIII	पेपरXIV	पेपरXV	पेपरXVI
१		Ambrale Tejashri Santosh					
२		Danawale Shubham Santosh					
३		Doiphode Sunny Jaywant					
४		Gole Prachi Kamlakar					
५		Gole Pratima Nitin					
६		Gole Trupti Sahebrao					
७		Kharat Shubham Mahendra					
८		Khude Tejas Ashok					
९		Mahangade Sourav Dattatray					
१०		More Vaishnavi Narayan					
११		Sakhare Gurudev Devidas					
१२		Umbarkar Pratik Santosh					